

בעזה"ש"ת

U גם¹ וְשֵׁתִי הַמְּלָכָה² עֲשֵׂתָה מְשֵׁתָה³ נְשִׁים בֵּית הַמְּלָכוֹת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ
אֲחִישֵׁרוּשׁ⁴:

¹ גם ושתי היתה לה בגדי כהונה ואוצרת המלך

במדרש ובמפרשים האריכו טעם מלת 'גם', וכתבו **במדרש**, דבר אחר גם ושתי המלכה, אין גם אלא רבוי, מה זה בששה נסין (פי' אוצרות) אף זו בששה נסין, מה זה במיני יציאות, אף זו במיני יציאות, מזה זה בסעודת ארץ ישראל, אף זו בסעודת ארץ ישראל, מה זה בבגדי כהונה גדולה, אף זו בבגדי כהונה גדולה, רבי ברכיה אמר כהדא צרצרא דמתגלגלא בדילה ודלא דילה.

בגדי כהונה חציין בידי אחשורוש וחציין בידי ושתי

וכתב **בעץ יוסף** דמבגדי כהונה היו בידה כמו שהיה בידו, דאפשר בגדי כהונה חציין היו בידה וחצייה בידו.

סעודת ארץ ישראל דנאמר לא תחסר כל בה

ומה שכתב במדרש שהיה בסעודת ארץ ישראל, כתב **בעץ יוסף**, שזהו עושה כבוד מלכותו וכו', כי דוקא בארץ ישראל כתיב לא תחסר כל בה, והיה אפשר להיות לו שולחן מלכים כאשר היו לו הדברים שהם בסעודת ארץ ישראל, כי שם נמצא הכל.

סעודת ארץ ישראל שהיו שם בני ישראל

וכתב, ובספר **מנות הלוי** כתב שצריך לומר מה זה בסעודת בני ישראל אף זו בסעודת בני ישראל, כי כן נאמר למעלה שבני ישראל הם הנמצאים בסעודה עכ"ל, ולי אין נראה הגהתו.

אין ראוי למלכה לנהוג במלכות, וכיון שנהגה ושתי במלכות גרמה לה ההריגה

והמהר"ל כתב **באור חדש**, ואין דבר הזה ראוי לאשה, כי כל אשה ראוי שתהא נגררת אחר המלך בעלה, והמלך אחשורוש עשה סעודה זאת בשביל להראות תפארתו, לא היה למלכה זאת להראות חשיבות מיוחדת בפני עצמה, רק ראוי שתהיה טפל אצל חשיבות המלך, ואילו בלבד ראוי החשיבות, ודבר זה היה גורם שתמרוד במלך, ודזה זה התחלה אל הריגתה, בשביל שלא היתה נגררת אחר המלך, ולא תאמר כי המרידה של ושתי היה בשביל שהיה גם כן בטוב לב בסעודה, ודרך להיות לאדם כאשר הוא בטוב לב גבהות הלב, ולכך מרדה בבעלה, כי זה אינו, כי בעיקר הסעודה היתה חלוקה מן בעלה, כי לא היתה נמשכת אחר בעלה, הוא אחשורוש, בענין הסעודה כלל, לכך הגיע לזה שמרדה בו לגמרי וכו'.

לכן לובשים הנשים שמלות אנשים בפורים דוגמת ושתי

והחת"ס בדרשות (קע.). הביא דברי המדרש דאף היא לבשה בגדי כהונה, וכתב ונ"ל קצת רמז מזה שלובשים נשים שמלות אנשים כושתי וכו'.

אבל להלכה כתב **בהגהות לשו"ע** שאין לנהוג כן ואשרי המבטלה.

אחשורוש לא ידע כל פרטי סעודת ושתי

ובמנות הלוי כתב, ואיך שיהיה, אמרו שרצתה להשוות אליו בכל הדברים, ואף גם זאת אומר אני אחרי שמרדכי היהודה קצר בדבר, וכתבו ברמז בתיבת 'גם', אפשר שהמלך לא ידע כלום מהמשתה הזה, באופן שראוי שתעשה כל דבריה בהצנע לכת, ומה שיעיד על זה שלא ידע המלך דבר המשתה, שאם היה יודע, לא היה שולח אחריה שתבא, אחרי שנשי המלכים והשרים לפניו, אין ראוי שתניח אותן לבא אל המלך, וכבר הוכחנו שלא היה שם שכרות והנה גם הוא אחרינו בפסוק כטוב לב ביין וכו'.

סעודת ושתי שלא תהא שם קנאה

וכתב **בילקוט מעם לועז**, דא' מהתנאים שעשה אחשורוש בהסעודה, שיהיה הנהגה טובה בסעודה, שאם האכילה והשתיה תהיה באונס, אין טעם לכל הסעודה וכו', וכדי שלא ישאר מקום לקנאת ושתי, עשתה גם ושתי המלכה משתה בבית הנשים.

סעודת ושתי כיון שהיה נשואיהם

ועוד כתב, דלאחד מהטעמים שעשה המשתה היה לפי שנשא את ושתי, ומפני כך עשתה גם ושתי משתה לחוד בשביל נשי השרים של קכ"ז המדינות ולשפחתותיהם, כדרך שעשה אחשורוש.

² שינוי לשון בין אחשורוש להמן ושתי המלכה, המלכה ושתי

במאמר אסתר כתב על פי דברי המדרש להלן בפסוק ויאמר ממוכן לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה וכו', כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וכו', א"ר שמואל בלא דיין הוי צריכה עכ"ל, והוא תמוה, ומה שנראה בזה הוא כך, דהנה יש לדייק למה אחשורוש אמר כדת מה לעשות במלכה ושתי, והמן אמר להיפוך לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, זכר ושתי תחלה ואח"כ המלכה. **אחשורוש שהיה השררות גדול ממנו, מזכיר קודם מלך ואח"כ שמו, ואסתר שהיתה שמה גדולה ממנה מזכיר קודם שמה**

אך הנה ידוע היכי דהששרות חשוב יותר משם האדם, אז הדרך להזכיר תחלה השררות ואח"כ שמו, לכך באחשורוש נאמר בכל פעם 'המלך אחשורוש', ולא נאמר בושם פעם אחשורוש המלך, כיון דהוא לא הוי ראוי למלכות כמשחז"ל, הוי המלכות גדולה ממנו, אבל היכי דהאדם ושמו חשוב מן השררות, דגדול מרבן שמו, אז מזכיר שמו קודם ואח"כ השררות, כמו דמצינו באסתר המלכה, דלא נמצא בשום מקום לומר המלכה אסתר, רק אסתר המלכה, כיון דהמלכוה שלה היא עצל נכרי והיא ישראלית ובת שאול המלך, הוי שמה גדול מן המלכות, ולכך מזכיר שמה תחלה.

שתי היתה בת מלכים, ואחשורוש שהיה גובה לב מזכיר קודם מלכותה ואח"כ שמה והמן אמר האמת

ולכך הנה ושתי היתה בת מלכים, והוא לא היה בן מלכים, והוי בזוי ושפל, ולכך אחשורוש עצמו לפי גובה לבו ודעתו, אמר שושתי מתכבדת בו ובמלכותו, ולכך זכר המלכות תחלה ואח"כ שמה, ואמר כדת מה לעשות במלכה ושתי, אך המן אמר להיפוך, כפי האמת דשמה גדול מן המלכות, ולכך אמר לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, דשמה גדול מן המלכות.

המן אמר האמת כדי להענישה ביותר

אלא דהיה קשה להמדרש איך נגע המן בכבוד המלך, שאחשורוש אמר דהמלכות גדול משמה, והוא אמר להיפוך ונגע בכבוד המלך, לכך מתרץ המדרש, דלא ליגע בכבוד המלך כיון, רק שהיה ההכרח לכך אל המשפט, כי הנה ודאי אין בכל חטא אדם שוה, והאדם כפי חשיבותו הוי חטאו, דאם הוא שפל ולא ילמדו ממנו אחרים, אין חטאו גדול כל כך, אבל אם הוא איש נכבד וילמדו ממנו אחרים, הוי חטאו יותר גדול, וזו היתה כוונת המן במ"ש לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, דודאי אם אשה דעלמא עשתה כן לא הוי חטאה גדול כל כך, שלא ילמדו ממנה אחרים, דיתכן להיות דאינה יודעת בהלכות דרך ארץ מאומה, אך אם ושתי המלכה עשתה כן, דמלכה ודאי ידעה הלכות דרך ארץ, ושם מקום המשפט וצדק, ואם היא עשתה כן יאמרו דודאי שורת הדין כן.

אך אם היה עיקר מלכותה וגדולתה נמשך מאחשורוש לא הוי ביד המן לעונשה, כיון דגדולתה נמשך מאחשורוש א"כ בידו למחול, כיון דרק על ידו נמשך החטא בידו למחול, ולכך אמר המן דאף בלי אחשורוש הוי ושתי גדולה מצד בית אביה, ושמה גדול מן המלכות, א"כ אף אם לא היתה מלכה היה חטאה גדול ונמשך רעה לכולם, וא"כ אם אין גדולתה נמשך מאחשורוש אין בידו למחול, וז"ש ר' שמואל דמ"ש המן לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה מה שזכר תחלה, היינו לומר בלא דדין בלי היותה מלכה רק ושתי לבד נמי היתה צריכה עונש זה, דהיא חשובה מצד עצמה.

כשמוסר גדולה לרשעים גם משמים חלוקין להם כבוד

והנה לפי זה תינח בדברי אחשורוש והמן שהיו ערלים ורשעים, בהם שייך לחלק ולומר דאחשורוש החזיק עצמו יותר גדול, לכך זכר מלכה תחלה, והמן אמר כי משפחתה יותר גדול וזכר שמה תחלה, אך בהך דגם ושתי המלכה דזה הוי דברי כותב המגילה ברוח הקודש, קשה למה דקדק לומר ושתי תחלה לומר דשמה הי הגדול מן המלכות, מה לי זה או זה, שניהם ערלים, ומה לו לדקדק על חשיבותן, לכך אמר המדרש דהנה כן דרכו יתברך, כשמוסר הממשלה אף לרשעים, גם מן השמים חלוקין להם כבוד וכו', לכך מזכיר שמה קודם המלכות, דבית אביה הוי מלכים במלכות שלהם, והיא מלכה במלכות שאינה שלה, א"כ הוי שמה גדול מן המלכות, לכך מזכיר שמה תחלה, ולכך הוי חידוש דמה גבורה הוא להם עד שגם הכתוב מחשיב אותם ועושה להם כבוד, לומר דכבוד בית אביה הוי יותר מן המלכות שלה וכו'.

ושתי נתגאית שהיא בת מלכים, אבל האמת היה כי קודם היתה רק ושתי, ושוב נעשה מלכה

אכן **האלשיך הק'** כתב, ולבאר הכתוב נעיר ייתור אומרו אשר למלך אחשורוש, כי מי לא ידע כי בית המלכות אשר לו הוא, וגם נשית לב אל אומרו ושתי המלכה ולא אמר המלכה ושתי, כאשר נאמר בפסוק עצמו למלך אחשורוש ולא אמר לאחשורוש המלך, וגם לפני נאמר בה המלכה ושתי. אך יכיון לומר, ראה נא את אשר נתגאית האשה הזאת, כי הלא מהראוי היה תעשה משתה בית הנשים ולא בית המלכות שלו, והמלך עשה משתה בחצר, כאשר הקשו רבותינו ז"ל בית הנשים מבעי ליה וכו', אך התגאית באומרה כי היא מעצמה מלכה, כי בת מלכים היתה, והוא אהורייריה דאבוה, ולא הכירה כי איננה רק ושתי שמה לבדה, והמלכות בא אליה אחר כך מצדו, כי הוא המלך וממנו בא לה המלכות, כי אין המלכות בא אל הנקבה מצד אביה רק מצד בעלה, ומה גם שכשנהרג בלשצר אביה ונאבד מלכות כשדים, נשארה יתומה עינה סוערה, כי נחרב בית אביה, ולא באה מלכותה אליה רק מצד בעלה, ולא היה לה להתגאות עליו לעשות משתה בבית המיוחד למלכות, רק בית הנשים.

כי הלא היא ושתי המלכה שהמלכות בא אליה אחר שמה, עם היות שהוא אשר למלך אחשורוש שמלכותו אליו בעצם, לא נגרר אחר זולתו, כי אם מלכותו קודם לשמו, וזהו אשר למלך אחשורוש, ומה גם כי טרם יקרא אחשורוש, היה לו מלכות כי הוא יורש עזר מצד אביו, כי בן דיורש הוא, כמאמרם ז"ל שדריוש הרג את בלשצר והומלך על מלכות כשדים, והשיא את ושתי בתו לבנו, וירמוז הגם להורות שהיה דומה אל משתה המלך באיכות ובכמות, שגם הוא היא שבעת ימים, ושימנה גם היא לשרות כאשר קרא היא לכל השרים וכו', ואפשר גם כן ידמה אל משתה המלך במה שגם היא קראה לנשי בני עמנו להחטיאם כמוהו.

אחשורוש נשא את ושתי בת מלכים כדי שידו במלכותו

והמלבי"ם כתב, כבר בארנו בפסוק א' שאחשורוש בעת שתפס כל המלכות שהיתה תחלה תחת שבט בבל ופקודת כשדים, לקח את ושתי לו לאשה, ועל ידי כך הודו כולם במלכותם, יען שהמלוכה מגיע לו בנחלה על ידי ושתי שהיא יורשת עזר, ועתה שחשב מחשבות למלוך ממלכה בלתי מוגבלת, שע"ז חרד כל החרדה הזאת בשנותו את כסאו לשושן ובעשית המשתה כנ"ל, שרצה להחשיב את עצמו כאלו כבש הממלכות האלה בחרבו וביד חזקה ימלוך עליהם, ורצה ששרי המדינות יסכימו עמו בזה שינהיג המלוכה בלי הגבלה, רק ימשלו כרצונו.

אחשורוש רצה להודיע שכל מלכותו היה מתחילה וושתי נעשה מלכה בזכותו

הנה עתה היו נשואי ושתי כסילון ממאיר בעיניו, כי על ידי נשואי ושתי נחשב כאלו מעצמם קבלוהו למלך על ידי ירושת ושתי, וממילא דינו כמלך הנעשה בבחירת העם, שמלכותו מוגבלת ע"פ דתות ונמוסי העמים, לכן חשב מחשבות והתנכל להראות כי לא לקח את ושתי מצד יחוסה, ולא על ידה הצליח למלוכה, כי בעת כבש המלכות מיד בבל נפסקה מלכות בבל, וושתי באתה לידו כשביות חרב ולא על ידי יחוסה לקחה, רק על ידי יפיה, ולא על ידה בא למלוכה, כי נהפוך הוא, שיהא מלכה על ידו, באופן שלא יצדק לקראה בשם מלכה ושתי, רק ושתי המלכה, כי אין מלכותה מצד עצמה רק על ידי אחשורוש, ושמה קודם למלכותה.

ושתי לא עשתה המשתה להשרים רק לנשים להראות שאינה ראויה למלכות

והאות הראשון לזה היה במשתה אשר עשתה, שאם היתה יורשת עזר והוא מלך על ידה, הלא היה ראוי שתעשה גם היא משתה אל השרים, אחר שהיא העיקר במלוכה, וגם שיהיה המשתה בבית מלכותה המיוחד לה מצד עצמה שהיא המולכת מצד עצמה, אבל לא היה כן, רק גם ושתי המלכה מצד שהחליט שעיקר ענינה הוא ושתי המלכה ששמה קודם למלכותה, ואין מלכותה רק על ידו, לזה לא עשתה רק משתה נשים, לא אל השרים והעמים.

הסעודה היתה בבית מלכות להראות שאין לה בית מלכות בפני עצמה

וזאת שנית שהמשתה היה רק בבית המלכות אשר למלך אחשורוש, באופן שמורה שהיא אין לה בית מלכות בפני עצמה, רק לו לבדו יאתה המלוכה. ועי' עוד להלן מה שכתב לבאר המשך הכתובים לפי זה.

הקב"ה מרחם עלינו כאב על בניים וגם בעת צרה מכין הרפואה

ועוד כתב **באלשיך הק'** שם, בא להורות איך עלינו לשבח לאדון הכל אשר בחר בנו מכל מה שברא ונפלאה אהבתו יתברך אותנו מאהבת בניים, כי הלא אב את בן ירצה, בהעותו יכין לו שבט יכנו, ואחרי הכותו אותו, אשר טרף ירפאנו, יך ויחבשנו, ומי הוא זה ואיזה הוא אב רחמן אשר בעת ובעונה

אשר יכעיסנו בנו יחידו טרם יכין שבטו, יכין רפואתו ותקנתו, ומי עור כבלתי מביט אל גודל רחמיו יתברך אשר הפליא אהבתו אותנו עד בלי די לאהבה אותו יתברך ולדבקה בו בכל נפשו ובכל מאוודו בחשק נמרץ מקירות לבו, כי הוא אלהינו הוא אבינו וכל מעייניו להפליא חסדו לנו, כי לא בלבד טרם מכה ציץ רפואה יפרח, כי אם שאף גם במקום עוותנו ורשענו משם תצמח ישועתנו, כי הנה אנחנו פשענו ומרינו בסעודתו של אחשורוש, ושם שם לנו צמיחת קרן ישועה, כי גם ושתי המלכה עשתה וכו', ויתן הוא יתברך בפי המלך להביא את ושתי המלכה לפניו במשתה ההוא אשר חטאנו בו, ונמשך שיהרגוה ותפנה מקום לאסתר תירשנה, למען על ידה תהיה גאולתנו ותיקון מעשינו אשר חטאנו, כי במצותה ועצתה היתה סליחתנו, כי לעומת הנאת הסעודה ציוותה עלינו לצום שלשת ימים לילה ויום, ועלתה ארוכה למחלת רשענו, ויגאלנו כרחמיו וכרוב חסדיו.

3 משתה נשים פי' משתה במאכלים הראויים לנשים

במדרש רבה מדייק למה כתיב משתה נשים, הו"ל לומר משתה לנשים, וכתב לפרש, מיני גמאין האכילה אותן, ר' יצחק אומר מיני מתקים האכילה אותן וכו', פי' במפרשי המדרש, דמשמע להמדרש משתה נשים פי' משתה המיוחדת ומסוגלת לנשים, ומפרש חד מ"ד שהאכילה אותן מאכלים קלים הנוחים להגמע לחיך ולגרונן, וזהו מיני גמאים, מלשון הגמאיני נא, ור' יצחק מפרש מיני מתיקה שזה מקובל יותר לנשים.

ובעץ יוסף כתב, גמאין, היינו תבשילין רכים שהם נגמעיין ולא מאכלים קשים שצריכין לעיסה רבה, כי אין הנשים נהנות בזה, שאין כח בשיניהם כאנשים.

ושתי רצתה לעשות כרצון אשה ואשה

ובזה כתב לפרש **באילת השחר** למה כתב הלשון עשתה משתה נשים, דלכאורה הו"ל לומר עשתה משתה לנשים, ולפי הנ"ל אתי שפיר, דכמו שאחשורוש רצה לעשות כרצון איש ואיש, כן היה חפצה של ושתי לעשות כרצון אשה ואשה, לכן עשתה המשתה במיני מתיקה הראויים לנשים, לכן דייק לומר משתה נשים ולא אמר משתה לנשים, דאז היה משמע שבא לומר שהמשתה של ושתי היה לנשים ולא לאנשים, וזה אינו דבאמת בא לומר שהמשתה היה משתה הראוי לנשים, לכן אמר משתה נשים, שהמשתה גופא היה באופן אשר הוא ראוי להיות נקרא בשם משתה נשים, שהמאכלים היו מיני מתיקה הראויים לנשים.

אע"פ שעשו כל פעולות שיהא הסעודה לטובה, נהרג ושתי

וכתב, ואשמעונין בזה, הגם שהמלך והמלכה השתדלו לעשות הכנות הטבע שלא יהיה שום קטטה ופגע בסעודה, עם כל זה יד' ה' עשתה להביא קלקלה במשתה שתהרג ושתי ותמלך אסתר.

אם היה יין בסעודת ושתי

והרד"ל כתב שם במדרש, מיני גמאין, משום שהיין גנאי לאשה, לכן דרש שמיני מאכלות רבים שגומעיין אותם בשתייה היו וכו'.

ועי' עוד **בתרגום שני** שכתב שושתי הות מזגא להון חמרא אוכמא (פי' יין שחור).
ובילקוט שמעוני כתב, אמר ר' יוחנן שהיתה מוזגת להם יין חיוור (היינו יין לבן).

4 עשתה הסעודה במקום שיש שם אנשים שכוונתם היה לעבירה

בגמ' (דף יב.) דרשי גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות, בית הנשים מיבעי ליה, אמר רבא שניהן לדבר עבירה נתכונו וכו',

ופי' **במהרש"א**, בית הנשים הוא מקום צנוע דלא רגילים ביה אנשים, אבל עשתה משתה בית המלכות הוא מקום שהמלך מצוי בו, דרגילים ביה אנשים, כדי להראות יפיה נתכוונה.

טובה לישראל שעשתה במקום פריצות דעל ידי זה עלה בדעת אחשורוש להביאה ערומה ובעיון יעקב כתב, נראה לי, דגם זאת מאת ה' היתה, משגיא לגוים ויאבדם, דאי לא עשתה פריצותא כזה, לא היה עולה מעולם על דעת אחשורוש להביאה ערומה, כי כל כבודה בת מלך פנימה, אך כיון דחזי פריצותא יתירא דהוי בה, לכך עלה על דעתו לשלוח שיביאה ערומה.

היה טובה שהיא סמוך ולא יתחרט בהריגתה

וכתב, וגם כדי שתהא מצויה לו בכל עת שיוכל להרגה מהר ולא יתחרט משום שהיה הפכפך, לכך עשתה בבית המלכות.

במה שנתגאתה ושתי לעשות בבית המלך נגרמה שנהרגת

וביוסף לקח כתב, יש לדקדק מה הוצרכו לסיפור המשתה שעשתה ושתי וכו', אמנם הקדמנו שכל פרט ופרט מפרטי האגרת הזאת כולם חלק פרסום הנס המה וכו', עוד יש לדקדק אומרו שעשתה המשתה בבית המלכות אשר למלך אחשורוש, שהרי במשתה שעשה המלך הנה הודיע המקום והכלים והמושב והכבוד שעשה להם, ובמשתה ושתי לא הודיע רק המקום היותו בבית המלכות וכו'. לכן נראה שכל ספור משתה הנשים שעשתה ושתי הוא ענין רשום מחויב לספור הנס ופרסומו היותו מאתו יתברך, כי רצה לספר ולהגיד לנו שושתי היא בעצמה גרמה לה, כל רעתה וידיה עצובה כי מרום לבבה כאשר ראתה שהמלך עשה המשתה המופלג ההוא לסבת הושבת הכסא בשושן, הנה עם היות שלא היה נופל אליה לעשות משתה שאין לאשה כסא מלוכה, עם כל זה לרום לבבה רצתה לעשות גם היא משתה, וזה אומרו גם ושתי המלכה עשתה וגו', ואמר עוד, שלרום לבבה לא רצתה לעשות משתה הנשים בבית שררתה ומלכותה, אלא בבית המלכות אשר למלך, ושם הביאה נשי השרים כאלו רצה להורות שבבית המלכות שהוא החדר המיוחד למלך היא עושה בו כרצונה להביא שם השרות, אשר אינו כלל מן הראוי ששום בריה ישתמש בשרביטו של מלך ובדברים המיוחדים לו, וזאת היתה נסבה למיתתה, כי לולא היתה בבית שררתה ובבית מלכותה לא היה שולח המלך להביאה לפניו ולהניח השרות, אבל בהיותה שם בבית מלכותו סמוך לגינת ביתן שהיה המשתה שם, הנה שלח בעדה, והעד מה שנאמר ויאמר המלך וגו', להביא את ושתי, ולא נאמר וישלח לקרוא לושתי, כמו שנאמר וישלח המן ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו לפי שהיתה בבית שררתה, אבל כאן נאמר אמר למהומן בזאת וגו', לפי שהיתה שם אתו בבית.

עיקר הנס בסעודת ושתי היא מקום הסעודה

ומפני כך בכתוב הזה כשסיפר משתה ושתי, לא חשש לספר כי אם המקום שעשתה אותו, לפי שענין המקום שעשתה הוא ענין לסיפור הנס ופרסומו שהיא בעצמה ברום נפשה נפלה ובזדון לבה כי גבה מאד הושפלה אשר אין זה זולתי מאתו יתברך, ועוד הודיע הכתוב עשייתה המשתה ההיא לשרות פרס ומדי, אשר על ידי כן מצא ממוכן לטעון עליה ולומר והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי, שבטענה זאת נגמר דינה כמו שיתבאר במקומו, עד שנהיה נהיה לה המשתה הזה, ושלחנה לפניה לפח ולמוקש וה' הסגירה.

ושתי עשתה הסעודה רחוק מהאנשים שלא יהיו ביחד

וכתב **במנות הלוי**, ואומרו בית המלכות, פירשו בו כמו בבית המלכות, והיתה כוונתה לפי שיעורי להדמות למלך, כי כמו שהמלך שנה להם המקום לטוב בחצר גנת ביתן המלך, ולא בבית מלכות אשר לו לסבות שקדמו, כן ושתי עשתה משתה הנשים בבית המלכות אשר למלך, לא בבית הנשים אשר למלכה.

וכבר תקנה תיקון גדול שיהיו האנשים לבדם והנשים לבדנה, ואולי נטתה מפניו מפחדת שמא מתוך יין יבא לידי כיעור לפני הפרתמים ושרי המלך, והמפר מחשבות ערומים הפר עצתה וקלקל מחשבתה, והמלך אחשורוש ממכון שבתו השגיח עליה ושלח בעדה.

כל כבודה בת מלך פנימה

וכתב, **והר"ר יוסף גאקו"ן ז"ל** כתב, לפי שאין נכון שתעשה בגנות, כי כל כבודה בת מלך פנימה, ותפארת אשה לשבת בית, לא עשתה המשתה כי אם בבית, ולא בבית המיוחד לה, אבל עשתה אותו בחצר בית המלך, ואחשוב כי היה בבית המלך הפנימים אשר הבית ההוא הוא מיוחד למלך, וזה שאמר אשר למלך אחשורוש עכ"ל וכו'.

אבל בגמ' משמע שכוונתה לדבר עבירה

וכתב, אלא דבגמ' לא משמע לא כדברי ולא כדבריהם וכו', מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונה וכו', וכתב ויש לדקדק במימרא זו, ראשונה מאי קא מיבעיא ליה בית הנשים מיבעי ליה, ואם המשתה לא היה בבית הנשים כי אם בבית המלך, איך יאמר בבית הנשים, ותו, אם כוונתה שיסתכלו ביופיה, מה שנוי הוא זה ולמה לא יסתכלו בה בבית הנשים, ואחרי שלא היו אנשים ונשים ביחד, מוכרח הוא שיבואו אצלה להסתכל בה, ואחרי שכן הוא, כמו כן יבוא לבית הנשים כמו לבית המלכות.

ואומר כי השואל הזה לא עלה על דעתו מה שאמרנו ששנתה המקום לטוב ממנו, אלא לפי שהמלך עשה המשתה בחצר גינת ביתן, היא עשתה אותו בבית הנשים, וכוונת בית המלכות הוא לשלול שלא היה במקום הגן, ולעולם שהיה בבית הנשים, ולכן שאל בית הנשים מיבעי ליה, כי בזה הוא שולל ג"כ שלא היה בגן.

מרוב גאותו לא היה נחשב בני אדם בעיני אחשורוש רק כבהמות

ועוד כתב לפרש בדברי הגמ', דכוונת המקשן למה באמת לא עשתה בבית הנשים, ותי' שעשתה בבית המלכות כדי שתהא מזומנת אצלו, ושיבא עליה לפני כל השרים וכו', וכתב ומרוב גאותו וגאונו לא היה מחשיב כל העם ההוא וכולם כאין נגדו, וכאשר לא יתבייש שר וקצין לצחוק עם אשתו לעיני בעל חי בלתי מדברים, להיות נבזים וכאין נגדו, כן רצה אחשורוש להראות העמים גאותו במעשה הלז, כי לא היה מחשיבם כי אם כבהמות השדה וכחיתו יער וכו'.

היו מכניסין הנשים לחדר המלך שהם רוצים לידע בהלוך ילך של המלך

ועוד הביא בשם הילקוט, עוד אתה מוצא שהנשים מבקשות להיות יודעות הכל, הכניסה אותן למקום שהמלך ישן, והיתה אומרת להן זו מסבה של מלך, כאן היא ישן, כאן הוא אוכל, כאן הוא שותה ע"כ, וכיוצא בתרגום ירושלמי באופן שהמשתה היה נחת רוח שעשתה להן בהראותן בתים מצויירים, אשר זה ערב להן מהאכילה בהראות להן מסתורין של מלך, ובזה יתבאר ענין אשר למלך אחשורוש אשר נדחקו בו במדרש רבתי וכו'.

כיון דסעודת המלך היה בחצר נשאר בית המלכות פנוי להנשים

ועוד פ"י הביא **במנות הלוי בשם מהר"ר יוסף בן ישועה**, גם ושתי המלכה, הנה מפני שמשתה המלך היה בחצר, נשאר בית המלכות פנוי, לפיכך עשתה בו ושתי המשתה שלה, וכדי שלא תאמר אתה המעיין, וכי בבית המלכות הכיל המשתה ההוא, לזה אמר משתה נשים, ולא אמר משתה לכל הנשים, כי לא קראה זולתי הנשים היקרות.

היו מכניסין למקום שמיוחד רק להמלך לבד

והגר"א כתב, בית המלכות אשר למלך אחשורוש, פירוש, שיש למלך שני חדרים, אחד שהוא יושב בו, והשני, שאינו מיוחד אלא למלך, ואין אחר נכנס בו, והיא עשתה משתה בתוך הבית אשר מיוחד למלך אחשורוש, ומראה אותנו הכתוב שלפני שבר גאון.

סעודת ושתי אין בה צורך כלל, רק לנס לישראל

וע"י עוד שם מה שכתב שגם עשיית הסעודה של ושתי היה שלא על פי דרך הטבע, כי מה צורכה לסעודה, שסעודתו לא היה אלא למצוא חן בעיני העם ושלא ימרדו בו, אך סעודתה שהיתה לנשים אין בזה צורך כלל, כי מי ימרוד בה, אלא הכתוב מראה אותנו איך הוא מסבב סיבובין לעשות נס לישראל.

ושתי עשתה הסעודה בפנים משום צניעות ויש ללמוד מהגוים

אכן בילקוט מעם לועז הביא מדברי **היערות דבש** (ח"א דרוש ג') שכתב, ועוד שאין זה נאה להושיב נשים במקום פתוח שיאכלו שם וישתו יין, אלא בפנים, שזו ממדת הצניעות של הנשים, ואע"ג שושתי היתה פרוצה, אבל בפני הבריות הראתה פנים של צנועה.

וכתב, וכאן יש ללמוד ק"ו מאחשורוש ומושתי, שאע"פ שכל חפצם היה להחטיא את ישראל בזנות, בכל זאת נמנעו מלהושיב יחד אנשים ונשים, ועשתה ושתי משתה מיוחד לנשים, כדי שלא יבוא לידי עירבוב, כל שכן צריכה האומה הישראלית הקדושה והברוכה לזיהר בכך, שלא להושיב אנשים ונשים יחד בסעודת מרעות ונשואין וכיוצא בזה, ועל אחת כמה וכמה שלא לרקוד יחד וכו'.

היו להם בתים מצירין, שזה תענוג לנשים

ועוד אמרו **במדרש רבה**, דבר אחר, בית המלכות, נתנה אותן בבתים מצירין, דאמר רבי אבון, רוצה אשה שתהא בבנים מצירין ובגדים מצירין, מלאכל עגלים מפטמין.

ובעץ יוסף הביא דברי האור חדש על זה, שכתב, ר"ל שהנאה להם דברי ציור ביותר, ולכך לא שבח הכתוב סעודת ושתי ברבוי אכילה ושתיה, רק באשר הן יושבין בית המלכות שהוא מקום נאה ומצוייר ביותר, ודבר זה הנאה להם ביותר, כי האשה גוברת בה כח המדמה, והדברים המצויירים הם לכח המדמה, לכך האשה נהנית מהם ביותר.

וברד"ל כתב על זה, וז"ש (שיר השירים א' ד') הבאנו המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, ר"ל אף אלו הביאני המלך חדריו שהיא שמחה גדולה לנשים כדהכא בית המלכות אשר למלך וכו', בכל זה אנחנו נגילה ונשמחה בך שערבה עלינו שמחתך מכל שמחה.

י ביום השביעי⁵ כטוב⁶ לב-המלך ביון אמר למהומן בזתא חרבונא בגתא ואבגתא⁷ זתר וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את-פני המלך אחשורוש:

5 יום השביעי, יום השבת

בגמ' מס' מגילה (דף יב:) דרשו, אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא, אמר רבא יום השביעי שבת היה, שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות, אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות, וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות וכו'.

והאריכו במפרשים לבאר דברי הגמ', דהרי במשך הק"פ יום היו גם הרבה שבתות.

במשך ק"פ לא היה הסעודה עיקר, ורק בז' ימים

ובמנות הלוי כתב לבאר דלפי מה שהבאנו לעיל... מדבריו דבכל הק"פ יום לא היה העיקר רק להראות האצרות, והסעודה היה טפל, ורק באלו שבעה ימים היה הסעודה העיקר.

וכתב, ואומר כי הם ז"ל ראו שלא נזכר במשתה ושתי כמה ימים היה, ואם היה מקדים הכתוב שהיה שבעה ימים, יבא על נכון דבר ביום השביעי, ולכן אמר שהוא על הז' הידוע מימי עולם הוא יום השבת, באופן שהיה יום שביעי למשתה אחשורוש לכל העם הנמצאים בשושן, ויום הז' לימי עולם, ואחר שזה לו שבעת ימים אוכל ושותה מבלי פנות לשום דבר, יפול הזרות, אטו עד יום השביעי לא טב לביה, כי בשמונים ומאת יום הקודמים היה המשתה טפל והראיה עיקר וכו', וז' ימים אלה הם עיקר המשתה, כי על כן תמהו הם ז"ל, וכי עד יום השביעי לא טב לביה, ולא תמהו עד ק"ף ימים, ומתוך תשובתם אתה למד שאלתם, שאמרו יום שבת היה, ואם איתא שהשאלה היא על כל קפ"ז יום, מה זו תשובה, וכי בק"ף יום כמה שבתות היו, אלא איברא כדאמרן.

ועי' עוד **באור חדש** (להמהר"ל פסוק ה') שכתב כפי הנ"ל דלהשיטה שבק"פ יום לא היה הסעודה אתי שפיר, ועוד כתב, ומקשינן וכי בכלל הק"ף ימים לא היה שבת, ואין זה קשיא, אף כי לא היו באותן ימים השרים של המדינות גם כן בסעודה (פי שהשרים היו רק בק"פ יום, ולא בשבוע האחרון), רק שעשה אלו ז' ימים בפני עצמם בשביל עצמם בשביל אותם שהם בשושן, מכל מקום היו ימים אחרונים, והיה השמחה יותר באלו שבעת ימים האחרונים, והיה גם כן שבת, ואין להאריך בזה.

לא נזכר אכילה, כי עיקר הדבר היה על ידי השתיה

ועי' לעיל מה שהבאנו בטעם הדבר למה לא נזכר ענין אכילה בהסעודה, והבאנו שם בשם האור חדש לפי שבאכילה לא היה חידוש עיי"ש, ועוד כתב המהר"ל, כי לכך לא זכר הכתוב כאן האכילה, כי לא בא רק לספר הפורעניות של ושתי, והפורעניות היה בא מתוך השתיה, וכדכתיב ביום השביעי כטוב לב המלך ביון אמר למהומן וגו', ולכך לא זכר כאן רק מה שהיה גורם הפורעניות שבא על ושתי.

יום השבת הוי יום השלמה

ועי' עוד מה שכתב שם להאריך בדברי הגמ' הנ"ל, וכתב לבאר דביום השבת הוי יום השלמה, וכתב, והנה גם רז"ל מפרשים כי יום השביעי ראוי להשלמה, דאם כן יקשה לך למה היה זה ביום השבת, אי משום כי דבר זה מלמד זכות על ישראל, וכי לא היה גם כן זכות זה אף שלא היה זה בשבת, כיון שהם אוכלים ושותים ומתחילים לדבר טפלות, וישראל אין עושין כך, רק רז"ל באו לומר כי יום השביעי הוא מיוחד להשלמה, לכן בו נאמר כטוב לב המלך, כיון שכל סעודת המלך אחשורוש בשביל שיהיה האדם מושלם, ויום השביעי שהוא שבת, הוא מיוחד להשלמה.

תכלית השלמת אומות העולם הוא תענוג הגוף

וכתב, ונעשה ביום הזה מעשה של ושתי, שאמרו להביא לפניהם ושתי, כי תכלית השלמת האומות דברים גופניים, כי האומות הם גופניים בעצמם, ולכך כאשר הם מגיעים להשלמתם, הם דביקים בגופניים לגמרי, עד שאלו אומרים פרסיים וכו'.

תכלית השלמת בני ישראל הוא אלקית, ולכן נעשה בו ביום הצלה לישראל

אבל ישראל השלמתם הוא התורה האלקית, כי כל אחד ואחד השלמתו לפי מה שהוא, ומפני כך בא הריגת ושתי השלמת גופנית כמוזאת דבק בה וכו', ואל ישראל הגיע הצלה על ידה, כי זה שלימות של ישראל וכו'.

רק בשבת אוכלים ושותים אבל לא בששת ימי המעשה

ועוד כתב **במנות הלוי** לדייק בתי' הגמ' יום שביעי שבת היה שישראלים אוכלים ושותים, בששת ימי המעשה לא יקראו אוכלים ושותים, כי אינם אוכלים רק להשיב נפש ההכרחי שלא יוכלו לגרוע ממנו, אבל ביום השבת לכבדו מי שצוהו, אוכלים ושותים ומתענגים וליום עליו להרבות בשמחתו, וזהו שדקדקו בלשון הגמ' יום שביעי שבת היה שישראלים אוכלים ושותים, כאלו בששת ימי המעשה אינם אוכלים ושותים, והוא דקדוק נאה לכל ירא ה'.

ובמה שאמר כי ביום השבת שדרכן של ישראל לאכול ולשבוע לשנות ולשמוח, ואין דבר קלקול יוצא מתחת ידם, אדרבה אוכלים ושותים ומתחילים בדברי תורה ובדברי תשבחות, יגדל עון אחשורוש ועמו, שאין מתחילים אלא בדברי תפלות, ויזכר עון הארורה ושתי.

קודם האכילה מקיימים הלכות דברי תורה

ועוד כתב במנות הלוי לדייק, ואפשר שיהיה דבר 'ומתחילים' דוקא קודם האכילה, כי בזה יתיישר לבם ולא יתפתו ביינם אחרי שהולך לפניהם ה' והוגים בתורתו, ושבחיו (פי' התשבחות הנאמר בגמ'), הם דבר נטילת ידים אשר רבו דקדוקיהם, ודברי הברכה הנאמרת עליה, ושבח המוציא לחם מן הארץ, ועל דרך זה כתב הר"י בן הרא"ש ז"ל בספר פרפראות בפרשת חיי שרה, פסוק לא אוכל עד אם דברתי דברי, כי עבד אברהם אנכי, והנהגתי בביתי שלא לאכול עד אם דברתי ברכת נטילת ידים וברכת המוציא ע"כ, והפליא לדברי, כי אלה הם דבריו באמת, והאחרים הם דברי אברהם אשר שלחו, לא דבריו וכו', ואין ספק כי בזה (שאומרים דברי תורה קודם הסעודה) יהיו מרוחקים מן החטא הרחק מאד.

הכוונה על אחר האכילה, דכיון דחזינן דמקיימים הלכות יורה שהאכילה היה כראוי

ואם על אחר הסעודה אומר, אין רע, כי גם בזה יורה כי לא נמשכו אחר האכילה, והנם אומרים ראשונה דברי תורה על שלחנם, ואחרי כן דברי שבחות, הן ד' ברכות שמברכין עליה, האמנה במדרש הילקוט כתוב כלשון זה, ישראל כשהם אוכלים ושותים עוסקים במקרא במשנה בגמ' באגדות, אבל אומות העולם וכו' ונראה שעל כל הסעודה דבר שתחלתה וסופה יראת שמים וכו',

לכן לא כתיב ויהי ביום השביעי

וכתב **ביוסף לקח**, דלכן לא כתיב ויהי ביום השביעי, כמו שנאמר ויהי ביום השלישי (שמות יט טז) וכן ויהי ביום השלישי (בראשית מ' כ') וכו', וכן ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר (להלן ה' א') ואפשר מכאן אמרו חז"ל שיום שבת היה, שאם היה יום שביעי למשתה, היה אומר ויהי ביום השביעי.

לשון ויהי רק כשנתייעד מקודם

ועוד כתב לבאר שאפשר ג"כ שאין לומר ויהי אלא כשנתייעד היום ההוא, כמו ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, שכבר נתייעד שנאמר היו נכונים לשלש ימים וכו', אבל כאן לא נאמר דבר עד שיאמר ויהי, אבל דרך מקרה והזדמן קרה כן מבלתי התייעד דבר וכו'.

בשעת השמחה הכעס יותר גדול

וכתב עוד שם, שספר הכתוב היותו בטוב לב מאד, כדי שירבה החימה על הארורה ההוא, כי אין לך כקצף הבא בעת שמחה וטוב לבב, כמו שנאמר בשמואל (א' א' ז') לענין פנינה מידי עלותה בבית ה' כן תכעיסנה, שרצה לומר שלא היתה מכעיסה צרתה כי אם בעת הפלגת שמחתה בעלותה בבית ה', כי בעת השמחה יפליג הכעס מאד, ועל כן הודיע פה הכתוב שמסבב הסבות הביא הקצף על הארורה ההיא, בעת היות המלך שמח טוב לב ביין, כדי שלא תהא תקומה למפלתה.

רפואה קודם למכה בהריגת ושתי ביום השבת דכוונת אחשורוש שיחטאו בכל יום מימי השבוע

וכתב **במגילת סתרים** הא שהזכיר שהיה ביום השביעי, להודיע חסדי מקום, כי אחשורוש עשה משתה שבעה ימים, כדי שיחטאו ישראל כל ימות השבוע, שלא יהיה להם אף יום אחד שיהיה נקי מחטא, וביום השביעי שהיה בשבת כמו שאמרו בש"ס, שלא יבצר מהיות חילול שבת במשתה, וזה

חטא היותר גדול, העיר הקב"ה חסדיו והקדים רפואה למכה בהריגת ושתי ביום השביעי, ולא זכר להחטיאם ביום ההוא.

ביום השבת לא הלכו בני ישראל להסעודה, ואם היו שם לא היה אחשורות צריך לשתות יין להביא את ושתי

ועי' עוד **ביערות דבש** (ח"ב דרוש ח', ודרוש י"ג) שכתב בשם ספר **מנות הלוי** בשם סודי ריזא, דבשבת לא היו ישראל הולכים לסעודה, היותו בגנה פן יתלשו עשבים או יחללו שבת בכיוצא בזה (עי' לעיל... שהבאנו את דבריהם בזה) ואם כן נכזבה תוחלתו להכשיל לישראל, ולכך לולי דנשתכר לא היה מצוה, דבשאר ימים היה מצוה אפי' לא היה שותה יין כלל, כדי להכשיל ישראל, אבל ביום השביעי דלא היו ישראל, הצרך לזה שתיית יין, ולכך אחשורות בשולחו לושתי דלהראות העמים ושרים יופיה, ולא ישראל בכלל, כי לא היו ישראל שם, ולכך דייק עמים ולא העם, דמשמע ישראל בכלל וכו', וכששמעה ושתי לא רצתה לבא, דכל כוונתה היתה להכשיל לישראל, וכיון דאין כאן ישראל, למה תבוא וכו'.

וזה תרוץ הגמ' דהפסוק אומר שנעשה כטוב לבו ביין, שיין גרמו, היינו אותו יום שביעי שבת ולא היו ישראל שם, אבל לולי שביעי היה מצוה אף בלי שכרות, ולכך מאנה ושתי לבוא, היותה תוחלתה נכזבה אין שם איש ישראלי, אשריכם ישראל, אפי' בשעת קלקלכם אתם משמרים שבת, וזהו שעמדה שנהרגה ושתי, כי אילו הלכו, גם ושתי באה ולא היתה גאלה חס וחלילה, ולכן חזקו בני אל חי לשמירת שבת וכו'.

לא הלכו להסעודה בשבת שלא לדבר דברי חול

ועי' **בילקוט מעם לועז** שהביא את דבריהם, והוסיף לומר בשם ספר משכנות יעקב, שלא הלכו להסעודה בשבת, כיון ששם לא יתכן היה שלא ידברו דברים בטלים, שבכל ימות השבוע עון הדבר, כל שכן ביום שבת קודש, שלא ניתנו שבתות לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה וכו'.

מרדכי היה בצום כל השבוע וביום השבת התפללו המלאכים

ובתרגום כתב, ומרדכי צדיקא צלי קדם ה' מן יומא קדמאה דמשתיא עד יומא שביעאה די הוא שבתא, לחמא לא אכל ומוי לא שתא, וביומא שביעאה דהוה שבתא, עלת קבלתיה וקבילת סנהדרין קדם ה', וכד שפר לבא דמלכא בחמרא, גרי ביה ה' מלאכא דשגישתא לערבלא משתיהון בכך אמר למהומן וכו'.

כטוב לב מלכו של עולם על ידי מצות קידוש

ועי' **במלא העומר** שהביא דברי התרגום, וכתב וזהו כטוב לב 'המלך' סתם, מלכו של עולם, ביין הוא יין של מצות קידוש וכו'.

למי שיש לו צער היין מטיב לבו, ולמי שיש לו טוב לב, היין משכר אותו

וביערות דבש (ח"ב דרוש ב') כתב, כטוב לב המלך ביין, שבת היתה, והיינו כי ידוע כי יין המטב לבב, הוא למי שלבו רע מדאגות וצער ועצבון, אם ישתה יין ישכח צערו וכאמרם לא נברא יין אלא לנחם אבלים, ותנו שכר לאובד ויין למרי נפש והם המיטיבים, אבל מי שלבבו בלאו הכי טוב, ואין לו שום צער ודאגה, אין היין מטיב לבב, אדרבה מוסיף חם ושמחה עד שידמה למבושם ושכר קצת, כי כל מה שיוצא מגדר הממצע הוא בלתי נאות, ולכך מי שטוב לבו וישתה יין שמרבה שמחה הרי יוצא מגדר הממצע.

אחשורוש אע"ג שהיה לו כל טוב, היה צריך להיין להטיב לבו, כיון שהיה שבת שהגוים עצבים

והנה המלך אחשורוש הלא לא יבצר מאתו כל טוב עשר וכבוד וסגלות מלכים, וכל די שאלו עיניו לא נאל ממנו ברכה, אם כן היה טוב לבב בלתי יין, ואם כן קשה איך אמר כטוב לבו ביין, דמשמע דהטבת לבב היתה על ידי יין, הא הטבת לבבו היה זולת יין.

אמנם בשבת ידוע זולת עם ישראל דהם נשכרים למעלה מהמזל כל העכו"ם הם יושבים תחת מזל שבתאי, שמורה על בטול וחרבן ושממה ועצבות כנודע, ולכך רוב עכו"ם על פני אדמה מתעצבים ומקוננים ביום השבת, כי המזל מוליד עצבון בטבע והרוס בכל ענינים, ולכך נסח התפלה, ולא נתנו לגויי הארצות, כי להם השבת לעצבון גדול, ולכך ביום השביעי לא היה למלך אחשורוש טוב לבב, כי מזל משמים הסב ללבו לעצבון, כטיב משטרי שבתאי, ולכך הצרך להטיב לבבו ביין, כי היה מלא עצבות.

וזהו שאמרו עכו"ם אין להם טובה, דכתיב כטוב לב ולא טוב ממש, והיינו ביום השבת, כי אז לא יועילו תחבולות אדם לבטל משטרי מזל רק במקצת כנודע, אבל לא יצא לגמרי פעלת המזל, ולכך אי אפשר לעמים להיות להם בשבת טוב לב לגמרי רק כטוב לבב ואתי שפיה. ועי' עוד מה שהבאנו בספרינו בחזק יד במכת צפרדע בענין זה:

כל המכות התחילו ביום השבת שיש בו מזל רע לאומות העולם

עוד יש להביא בביאור ענין זה ממה שכתב הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בהגדת **מעשה ידי יוצר** (בתחילת ההגדה, ביאור ענין קריאת שם שבת הגדול): דהנה מבואר בכמה ספרים **וביערות דבש** בכמה דוכתא שבשבת יש בו מזל שבתאי, והוא מורה לחורבן ושממה, ולכך האומות העולם עצבין ביום השבת יותר מבימות החול. וכתב ביערות דבש (ח"ש דרוש ו') שבימים הקדמונים היו הגויים קובעים יום תענית וצרה ביום השבת, כי המזל שלו מורה לרעה, רק לישראל שהם למעלה מן המזל ניתן אדרבא לשמחה ועונג.

ולפי זה, הנה אחז"ל במס' תענית פ"ג שלכך היה חורבן בית שני ביום ט' באב, כי מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חובה, כי תולין הקלקלה במקולקל יעו"ש, ולפי זה נאמר דהנה מבואר בפייט של פסח שג' שבועות היה מתרה בהם, ובשבוע הרביעי התחילה המכה, והיתה משמשת ז' ימים. ולפי זה כיון דתולין הקלקלה במקולקל, ויום השבת הוא יום המקולקל תמיד לאומות העולם, לכך מסתמא בו התחילה כל מכה ומכה לשמש⁵, לכך היה אז נקל לענוש את המצריים שהמזל גם כן מסכים לרעה, ולהיפוך נקל להנצל את ישראל כיון שאז שמרו השבת, ואגין זכות שבת עליהו.

כל המכות סרו ביום ו' ומכת צפרדעים סרה ביום השבת

ולפי זה כיון דכל מכה התחילה בשבת, ממילא כיון דשמשה ז' ימים, כלתה ביום השישי קודם שבת. ולפי זה הנה קודם מכת כנים שעדיין לא הודו החרטומים שאצבע מן אלקים הוא, היה פרעה והמצריים תולין המכות בצד הטבע, שהמערכת השמים גורם להם זה, ולא שמן הקב"ה הוא, והיה להם לראיה מה שהתחילה המכה ביום שמזל שלו לרעה, וכלה ביום שישי שמזל שלו טוב, זה היה להם לראיה שהוא בא מצד מערכת השמים לבד. ולזה אמר לו משה "התפאר עלי לַמְתִּי אֶתִּיר וגו'", שירגיש שאינו בא מצד מערכת השמים, רק מן הקב"ה, ולכך אמר פרעה "לְמַחֵר", כי הם היו מדברים ביום השישי, ואמר פרעה שרוצה שיסורו "לְמַחֵר" ביום השבת, ואז אין לתלות במערכת השמים, שאז אדרבא המזל מורה לרעה, מזה יכיר כי הוא בהשגחה, וזהו שאמר משה "כְּדַבְּרֵךְ לְמַעַן תִּדַּע כִּי אֲנִי כֹה אֱלֹקֶינִי", ויש כח בידו לשנות המזל, עד כאן, ועיי"ש עוד.

בני ישראל מצווין ללבוש מלבושים נאים בשבת ולאכול ולשתות להראות שאינם תחת המזל

ובילקוט מעם לועז האריך בזה וכתב, ולכן נצטוונו ללבוש מלבושים נקיים בשבת, ולאכול ולשתות בו, אע"פ שהמערכה מורה על ההיפוך, להודיענו שאין אנו נתונים תחת שלטון הכוכבים ושל המזלות, ואע"פ שהמזל מורה על אסון ח"ו, אין ישראל מתייראים מפניו, כיון שאינם נתונים תחת המערכה כמו האומות, כמו שמצינו בהמן הרשע שהפיל פור הוא הגורל להרוג את היהודים שמזלם בשפל המדרגה, ובכל זאת נהפכה המערכה, לפי שאין ישראל נתונים תחתיה, ומכאן רואים שכל מי שמתעצב ביום השבת, ואינו אוכל ואינו לובש מלבושי שבת, מראה שאינו מזרע ישראל, כיון שישראל אינם נתונים תחת המזל, והם שמחים באותה מדה ביום שבו המזל לרעתם.

כוונת ושתי להראות שבני ישראל הם תחת המזל, ועשתה כן לבנות ישראל שישפיעו על בעליהן

וכתב, וכיון שאומות העולם תחת המזל, ביקשה ושתי שבנות ישראל, יבטלו את השבת בזה שיבטלו עונד שבת, ויעבדו בו ויהיו עצובות, ולכן הפשיטה אותן ערומות (עי' להלן...), שלא ילבשו בגדי שבת ויעשו מלאכה, שבזה יגלו שגם ישראל נתונים תחת המזל, ועל ידי כן תהיה לה שליטה על ישראל, והטעם שעשתה כן לבנות ישראל כיון שהאשה יכולה להשפיע על בעלה לטוב או לרע, כפי שמצינו

בצדיק אחד שנשא אשה מרשעת ונעשה רשה כמוה, וכו', ולכן ביקשה ושתי לחנך את בנות ישראל לחלל השבת, והם ישפיעו גם על בעליהן, ועל ידי כן תתבטל השבת מישראל ח"ו וכו'.

בנות ישראל היו פרוצות ולא היו הצדיקים לומר תורה ותשבחות בבתיים עד שהלכו נשותיהם לסעודת ושתי

ובחנתם סופר (דרשות עמ' קמ"ג) האריך בזה, וז"ל, ויש לדקדק, הא ק"פ ימים הראשונים נמי היה כמה שבתות ביניהם, ולא נתעורר הדין עד יום שבת האחרון הזה, גם קשה, וכי תעלה על דעתך שגם אומות העולם יעסקו בתורה ותשבחות, תו איתא התם זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, כאשר עשתה כן נגזר עליה, שהיתה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות בעשיית מלכה בשבת, ומה ענין זה לזה.

גם קשה קצת, כי משמע לפי הענין כי בימי מלכות אחשורוש היה כל תחבולותיו לקרב את ישראל ולהעבירם על דתם מרצונם אין אונס, ואיך אנסם ושתי לעשות מלאכה בשבת, תו איתא התם אלמלא אגרות ראשונות לא נשתיירו וכו', ויש לדקדק האיך גם הפליגו שם מפריצותיו של אחשורוש, ואיך מיד אח"ז בבוא אסתר אל ביתו נצטדק בערב היא באה ובבקר היא שבה, שלא שמש מטתו ביום כשאח"ז שם.

והנלע"ד כי בעו"ה עינינו רואות כי על ידי קרוב הדעת ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, מתחילים תחלה במלבושיהם ותתפשהו בבגדו, עד לבסוף וינס ויצא החוצה, היום אומר לו עשה כך ומחר כך, עד בעו"ה המצוה היותר חשובה ונכבדת והיא שמירת שבת שהיתה מאז חביבה על ישראל, והנה פוקרים הפוקרים, וכל זה היה תחלה על ידי מלבושים ובסוף בחלול שבת, ומכ"ש כל התורה כולה. והנה בכלל מלבושיהם הוא פריצות הילוך הנשים במלבושים עד חצי גופם, וזרוע חשופה וחצי גויתיהם מגולה, אוי לעינים שכך רואות, והנה המלכה ושתי ראש הפרוצות היא היתה מתנהגת כך במלבושיהם לילך ממש ערום ויחף, ובהתקרב נשי ישראל אליה ואל שרותיה ובפתוי דבריה עד שנהגו לילך בחוקתיהם ומלבושים שלהם, ופיתו אותן אחת לאחד עד שעברו על כל התורה וגם שבת חללו בפרהסי', והיינו דקאמר שהפשיטה בנות ישראל ערומות ועשתה בהן מלאכה בשבת כנ"ל.

והנה להיות אחשורוש הדיוט מתולדתו, והיה הוא מתכבד באשתו בת מלך, ע"כ היה כפוך תחתיה והיה לחק שהאיש אינו שורר בביתו, ולא יכלו צדיקי ישראל למחות בנשותיהם, ואם אפשר בכל השבוע בימות החול לא קרב זה אל זה, מ"מ אפי' המשרה אשתו על ידי שלישי, אוכל עמה מליל שבת לליל שבת, והנה אז ישבו לפניו אשתו ובנותיו ערומות מבלי כסות מגולה במקומות שהוא ערוה מן התורה, ואסור להזכיר שם שמים נגדן, ע"כ כל אותו הזמן שבתו דברי תורה ושירות ותשבחות מעל שלחנם של צדיקי ישראל מפני ערות נשים האלו, ואמנם בשבעה ימים האחרונים של סעודתו של אותו הרשע, הלכו לסעוד על שלחנו י"ח אלף מישראל כידוע, והיו כל אלו הפרוצות, שם במסבת הפריצים, והצדיקים ישבו בבתיים בהשקט בדברי תורה ושירות ותשבחות, ועל ידי זה נתעוררו למעלה במקום משפט ה' יתברך, מה קול השירים היום מיומיהם, כי לא נשמע כזה שבתות הרבה, ונאמר שם כנ"ל, ונתעורר הדין על נשי ישראל ועמדו מלאכי השרת, ולמדו זכות כי אכלה אותם ארץ אויביהם, והמלכה גרמה כל זה וכו' ונגמר דינה להריגה במדתה ערום בשבת.

ומסיים, וידוע כי בזכות נשים צדקניות נגאלו מעולם, והנה עשה ה' כי טרם בוא צרת המן שיחזרו הנשים לצדקתם ולצניעותן על ידי ב' דברים, א' על ידי אגרות הראשונות שיהיה כל איש שורר בביתו, ואז יש כח ביד האבות והבעלים לגדור בעד בני ביתם, וזאת שנית, כי הומלכה אסתר הצנועה במלבושיה וכל השרות והפרתמות יקחו מוסר, ומכל שכן ההדיוטים, אלא שלא היה זה באפשרי לאסתר נגד רצון המלך שיהיה בקרי ופרוץ בעריות, ע"כ עשה ה' כי זכר את ושתי ואת אשר עשתה כאשר עשתה כן נגזר עליה, כי ה' נותן אל לבו שעל ידי שהיה כל כך פרוצה נגזר עליה כן, ומאז נתן אל לבו להיות גדור בעריות, וע"כ בערב היא באה ובבקר היא שבה שלא שמש מטתו ביום, ועל ידי זה היה כח ביד אסתר להנתנג בצניעות, ונגדרו כל הנשים ובזכותם נגאלו, כי במקום שבעלי תשובה עומדים וכו'.

אפשר שהיה ביום הראשון של הסעודה, ולא היה סעודת אחשורוש למעשה ז' ימים

והידוש דבר מצינו **ביפה ענף** על המדרש, שכתב דלפי דרש הגמ' דביום השביעי הכוונה על יום השבת, אפשר לומר שהיה ביום א' של הסעודה, וכתב, ולפי זה לא נתקיים המשתה ז' ימים, ומדכתיב עשה המלך משתה ז' ימים לא קשיא, שפירושו קבע זמן זה, ולא סלקא ליה.

6 כטוב ולא טוב ממש, שאומות העולם אין להם טוב

וכתב **במדרש**, אמר רבי יצחק, עובדי כוכבים אין להם טובה, דכתיב (קהלת ח' י"ג) וטוב לא יהיה לרשע וגו', אתיבון והכתיב כטוב לב המלך ביין, אמר לו בטוב לב המלך אין כתיב כאן, אלא כטוב לב המלך, טובה ואינה טובה, אבל טובתן של ישראל טובה שלמה וכו'.

רשעים בסוף חייהם הם עצבים, וצדיקים בסוף חייהם הם שמחים

ובקול יעקב (להמגיד מדובנא) האריך בזה, וכדי להעתיק מתק לשונו הטהור, וז"ל, להבין הענין נחקור על כמה הבדלים שבין עובד אלוקים לאשר לא עבדו, שהצדיק העובד האלהים באמת ומבלה ימיו בתורתו ומצותיו יתברך, הנה יש לו שכר טוב בעמלו שבבואו לימי הזקנה אף שהוא רואה שימיו נזעכו וקרוב לבוא עתו, עכ"ז הוא שמח מאד ואינו דואג על אבוד ימיו כלל, בשכבר יש תחת ידו מחיר ימיו תורה ומעשים טובים שהם עיקר תכלית ימי האדם בעולם הזה, והנה הוא שמח תמיד על העבר, לא כן המבלה ימיו רק בתענוגי הגוף רק אכול רק שתה עד בוא קצו, זה לא ישמח על העבר, כי מאומה לא ישא בידו מתענוגיו של אתמול, והנה כל יהי העבר אבודין הם ממנו לגמרי, ואין לו תקוה מהם, רק הוא מקוה להתענג בימי העתיד שנשארו לו מחייו, נמצא שמדי יזקין ימי תקותו מתמטעים, ובבוא חליפתו לא נשאר בידו כלום.

וז"ש הקהלת, אם יולדי איש מאה ושנים רבות יחיה ורב שיהיו ימי שניו וכו', אמרתי טוב ממנו הנפל, כלומר מי שכל מגמתו הוא רק שרב יהיו ימי שניו דהיינו הרשע שכל ימיו כלים בהבלי עונג גופני, ואין מהעבר כלום רק שכל תקותו הוא על הימים העתידי הנה טוב ממנו הנפל, כי הנפל אשר לא חזה שמש ולא ראה בטובת העולם הזה, הנה אין לו געגועין על אבדן העולם הזה כלל, לא כן זה המתענג בדשן כל ימיו, ולבסוף לא נשאר בידו מאומה, הנה נפשו מתאבלת על אבדון העולם, וזהו שצייר ישעיה את תכונת סובאי היין, ואמר אתיו אקחה יין ונסאבה שכר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד, כלומר שהסובא והמתענג אינו משתעשע כי אם על העתיד להיות כנ"ל.

שמחת הצדיק בעצמו ואינו צריך ליין וכלי שיר, משא"כ שמחת הרשע

עוד יש הבדל אחר בין שמחת הצדיק בעולם הזה ובין שמחת הרשע, ששמחת הצדיק להיותה עצמית ואמתית, כי הוא מתענג על ה' ומשתעשע על ברכי התורה ומצותיה אשר שמחתם היא נצחית ובלתי עוברת, וע"כ בשמחתו לא יתערב זה, ר"ל שהצדיק איננו צריך לדבר זה כמו יין וכלי שיר שיעררו את שמחתו, רק לבו ירון ומשח בלעדי כל אלה, לא כן הרשע ששמחתו היא שמחת הבל ובלתי אמתית, ולכן הוא צריך לעורר שמחתו על ידי יין כנור ונבל.

והדמיון בזה לאב ובנו שבאו בית מרוח שמכינים שם אוכל לכל הבא, ויושם לפניו מנת בשר מתובל בכל מיני בשמים וימאן האב לאכלו ויתפלא הבן, ויאמר אבי מדוע לא תאכל את הבשר הזה אשר ריחו נודף מרוב הבשמים, ויען האב ויאמר בני דע כי הבשר היה כבר מוסרח והתבלין הרבים אשר בו הם לאות ולעד על זה כי לולא שהיה סרוח לא היה צריך לתבלין, וזהו שקובל הנביא הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם, כלומר שזהו לאות ולעד על היות שמחתם הבל בהיותם צריכים לחקור ממסך כלי שיר לעורר שמחתם.

אסתר היתה לה חן בעצמה

וזהו ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה, כלומר אחרי שנאמר עליה ובהגיע תור אסתר לא בקשה דבר מכל הקישוטיין ותפארת העכסים כמו שבקשו שאר הנערות, נמצא שהיתה אסתר בעצמה נושאת חן, כי שאר הנערות נעזרו להתיפות ולהתנאות בכל מיני קישוט וסקור עינים, וכבאוונה בית המלך באו עמהן מנגני המלך להטיב נגן ולהרבות שיר למען יתאו המלך יפין, נמצא שכל יפעתן גרמו הקישוטיין, ואי אפשר לומר עליהם שהם נשאו חן, לא כן אסתר שלא נעשה לה מכל אלה מאומה, ע"כ מעיד עליה הכתוב שהיתה היא בעצמה נושאת חן מבלי עזר שום קישוט.

ונמתיק הענין על פי משל לב' סוחרים שבאו על יום השוק עם סחורת ידם, הא' היה כל סחורתו שלו, והב' היה רוב הסחורה משל אחרים שלקח מהם בהקפה, וממילא היתה סחורתו על אחת שבע על של חבירו, ויהי בשבתם בחניות זה אצל זה התחיל זה המרבה בסחורות לא לו, להתפאר על חבירו בגאווה ובגודל לבב בפני המון אנשים לאמר, ראה כמה מך ערכך מערכי, הכי הגיע כסף פדיונך

תמול שלשום לכדי אחת מאלף מכסף פדיוני, ככה הכעיסהו מדי יום יום, עד הציקוהו דברי גאונו ורם לבו, ויען חברו נגד השומעים ויאמר, הנה פה יתאמר במחיר הסחורה כאלו היה שלו, אולם יבא נא לביתו ויחזיר לכל א' בעד הסחורות שקבל, הלא מעט מזעיר יהיה הנשאר בידו, ומה זה יתגאה על הבל, לא כן אני, שכל אשר אתם רואים שלי הוא בעז"ה, ואין לזרים אתי מאומה.

וזהו מאמר החכם שקר החן והבל היופי, כדרך בכסף ובזהב ייפהו, כלומר החן והיופי אינם כי אם על ידי הקישוטין המיפים אותם, לא כן אשה יראת ה' היא תתהלל, כלומר היא בעצמה מבלי צריך להתייפות בשום קישוט ופארים, וזהו שאמרה כנסת ישראל, אני חבצלת השרון, שאמרו ז"ל במדרש אני היא וחביבה אני, כלומר לא ככל העכו"ם, שאם מעלין חן בעולם הזה, הוא רק מחמת שהם מקושטין ומעוטין בתורי זהב וכסף, ויושבין בבתי גזים ספונים בארז ובארמונות מפוארים וכו', לא כן ר' חנינא בן דוסא ודומיו, שאם מצא חן בעיני רואיו, היה כל החן שלו לבדו, וזהו אני הוא כלומר שאין לו שום שיתוף זולתי וחביבה אני, כלומר כשאני חביבה אין החביבה כי אם שלי.

אזהרה לכהנים שלא ישתו יין בכניסתם להמקדש שבית המקדש מקורו שמחה ואינו צריך לייין

ובסגנון זה הוא ג"כ לדעתי אזהרת ה' אל אהרן קדוש ה' לאמר, יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אוהל מועד, כלומר אחרי שהמקדש היה כליל יופי משוש לכל הארץ, והוא היה מקור השמחה השלמה והאמתית, א"כ השותה יין ונכנס למקדש, הוא מראה עצמו כאלו הוא צריך לאש זרה להלהיב השמחה בלבו לעבודת הקדש, וזהו לעד שלבו לא נכון אמו (ומה נמלצו לפי זה דברי ר' ישמעאל שאמר בויקרא רבה שהקרבת אש זרה הנאמר בבני אהרן הוא שנכנסו שתויי יין למקדש), והדמיון בזה, למי שגידל יתומת אחיו בתוך ביתו, ובהגיע תור נשואיה נתן לה כל צרכיה והשיאה לבן עשיר מעיר אחרת, והניחה שם בבית חמיה, לימים נפלה קטטה בינה ובין בעלה, עדי גמר אומר לגרשה, ומיד שלח אל עיר מגורת דודה אל סופר אחד שיבוא שמה לכתוב גט פטורין לאשתו, ובראות האשה כי כלתה אליה רעה, מהרה גם היא לשלוח בלאט את דודה לאמר רדה אליה מהרה, אולי תפיק שלום בינינו, ויאסור דודו את מרכבתו לנסוע שמה, הוא נוסע מהעיר לא הרחיק, וירא את הסופר עומד על יד דרך ומצפה שיקחהו איש במרכבתו אל המקום אשר יעדהו לכתיבת הגט, וכראותו את האיש נוסע, ויחל את פניו לאמר קחני נא גם אני אדוני למרכבתך לנחותי שמה, ויבן האיש כי רק למען כתיבת הגט מגמת פני הסופר, ויענהו ויאמר, הנה מה נקל לי להניעך עמי במרכבתי, אבל דע כי שוא לך לנסוע לרגלי, אחרי היותי שם, אני בלי ספק אשים שלום ביניהם, ולמה זה הבל תגיע.

הנמשל, היין נברא לשמח לבב אנוש, אבל לא בירושלים, כי לא היה בה שום עצבות כידוע, ומכל שכן בבוא הכהן אל הקדש פנימה מקור השמחה ומשוש כל הארץ, מה לו וליין וכו"ל, יצא לנו מכל זה ששמחת הצדיקים בעולם הזה היא עצמית ושלמה, וע"כ אינה צריכה להתעורר על ידי דבר זולתה, ושמחת הרשעים הוא להפך, שהיא רק על ידי התעוררת היין ומשתה שמנים.

ומעתה הכרח מדרשם ז"ל על כטוב לב המלך ביין, אינו מן כ"ף הדמיון בלבד, כי אין זה מזה הכרע כל כך, אבל הדרש הוא מוכרע מכל המאמר, והכ"ף היא המורה על הכוונה, כלומר טובת לבו ושמחתו לא היה עצמית כי אם כדמיון טובה, ומחמת היין, ולולא היין, לא היה מרגיש בטובה כלל.

וזהו שסיים, אבל טובתן של ישראל טובה שלמה, שנאמר וילכו לאהליהם שמחים וטוב לב, כי ידוע מאמרם ז"ל על היין יש שותהו וטוב לו, ויש שותהו ורע לו, והנה אם יבא איש אל בית היין ורואה מסיבת אנשים ואיש גביע יין בידו, הנה לא יוכל הרואה לעמוד על אמתת הדבר, מי הוא השותה מטוב לב, ומי הוא השותה מכאב לב למען ישכח רישו, כי גם השותה מרוע לב, הוא שמחה כעת מנהמת היין, וא"כ אי אפשר לעמוד על הדבר כי אם ביום המחרת אחרי סור היין מקרבם, ואז יוכר כל א' ויבחן, כי מי ששתה מטוב לב עדיין הוא שמח, אבל מי ששתה מכאב לב ומדאגה, עוד יוכפל יגונו, וזהו שאמרו, העכו"ם הם שותין רק למען ישכחו רישם, לכן אין להם שמחה כי אם בעת שתותם ובהתענגם, ולא אח"כ, לא כן אנחנו בני ישראל כשאנו שותין ומטיבין לבנו, הוא מחמת שמחה שלמה ואמתית, לכן לא תופסק השמחה גם אחרי כן, וזהו וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב, כלומר שגם אחרי הפרדם ממשחה והלכו לאהליהם, הם ג"כ שמחים וטובי לב, וזהו לאות ששמחתם אמתית.

7 ואבגתא וכרכס שמם עם ו'

במלא העומר כתב, דלכאורה תיבת שבעת מיותר, דמנינא למה לי, אלא שיש להבין בלאו הכי למה כתיב ו' באבגתא וכרכס, משא"כ בזולתן, ויראה שכך שמו בו', ולפי שהיה אפשר לפרש בגתא ואבגתא שהיה לאחד שני שמות בגתא ואבגתא, וכן זתר וכרכס, לכן חזר ואמר שבעת.

ו' הוא רק ו' השימוש

אבל **המהר"ל באור חדש** כתב, אצל החמישי כתיב ו', ואצל השביעי כתיב ו', מפני שדרך לכתוב ו' באותו שהוא אחרון, ואותו ו' קאי על כל אשר לפניו, כאילו כתיב אצל כל אחד ו', ולפעמים החמישי הוא אחרון, כי לפעמים אין לפני המלך רק חמשה, ואם כן החמישי הוא אחרון, ולפעמים השביעי הוא אחרון, כאשר יש לפניו שבעה, כי כן הדרך להיות לפעמים חמשה ולפעמים שבעה וכו'.